

УДК 343.237+344.13

Р. С. КВАША

Роман Сергійович Кваша, студент III курсу Київського університету права НАН України

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СПІВУЧАСТІ У ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНАХ

Военно-політична ситуація в Україні обмовила прийняття упродовж останнього року низки законів про посилення кримінальної відповідальності за окремі військові злочини. Проблема військових злочинів раніше не була актуальною і рідко ставала предметом наукових досліджень. Більше того, за свідченнями дослідників, за останні вісім-дев'ять років кількість вчинених злочинів проти встановленого порядку несення військової служби зменшилася майже утричі. У 2005 р. за такі злочини було засуджено 524 військовослужбовці, а в 2013 р. – лише 184. Частково це пов'язано зі скороченням збройних сил¹. Події на Сході нашої держави змінили це становище. Так, Указом Президента України № 5/2015 затверджена «Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», де передбачено, що чисельність професійних військових на 1000 населення збільшиться із 2,8 до 5,6 осіб².

Сучасний етап розвитку кримінально-правової політики характеризується актуалізацією процесу протидії військовим злочинам, адже від цього залежать обороноздатність України та саме існування нашої держави. Слід зазначити, що оскільки посилюється відповідальність за військові злочини, то більш суворою вона стає і за співучасть у таких злочинах. Згідно з ч. 3 ст. 401 КК співучасть у військових злочинах осіб, не зазначених у цій статті, тягне за собою відповідальність за відповідними статтями розділу XIX Особливої частини КК. Це положення є законодавчим визначенням теоретичних розробок правил відповідальності співучасників злочинів зі спеціальним суб'єктом. Загалом підстава кримінальної відповідальності співучасників у злочинах зі спеціальним суб'єктом є однією з найбільш складних комплексних проблем кримінального права.

Один із аспектів вирішення названої комплексної проблеми полягає у вдосконаленні Кримінального кодексу України, а саме – доповненні його новими статтями, зміні існуючих статей, заміні усталених понять, які використовуються у законі. Так, ст. 401 КК України «Поняття військового злочину» вже зазнала змін згідно із Законами № 662-IV від 3 квітня 2003 р., № 1414-VI від 2 червня 2009 р., № 877-VII від 13 березня 2014 р., № 1194-VII від 9 квітня 2014 року.

Сьогодні недостатньо розробленими є питання умисної спільної участі загального та спеціального суб'єктів у вчиненні злочинів, які можуть бути вчинені лише спеціальним суб'єктом. Це насамперед стосується військових злочинів. Проблемам співучасті при вчиненні військових злочинів у науці кримінального права не приділялась належна увага.

Ці питання фрагментарно порушувались у наукових працях, присвячених співучасті у злочині, військовим злочинам, теорії кваліфікації, спеціальному суб'єкту злочину. Різним аспектам співучасті свої наукові праці присвячували М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, А. С. Беницький, В. І. Борисов, Л. П. Брич, Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, С. О. Єфремов, Г. П. Жаровська, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, В. В. Кузнецов, О. М. Литвак, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Г. В. Новицький, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, П. Ф. Тельнов, В. П. Тихий, А. Н. Трайнін, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко та інші вчені.

Проблемі відповідальності спеціального суб'єкта злочину присвятили свої роботи П. П. Андрушко, Л. В. Багрій-Шахматов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. Д. Вознюк, Д. М. Горбачов, В. О. Глушков, О. О. Дудоров, Г. М. Зеленов, А. Ф. Зелінський, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, І. П. Лановенко, В. С. Лукомський, Р. Л. Максимович, М. І. Мельник, О. Я. Светлов, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, С. А. Тарарухін, В. І. Терентьев, М. І. Хавронюк та інші науковці.

Проблеми військових злочинів досліджували такі вчені, як В. О. Бугаєв, В. П. Бодаєвський, С. І. Дячук, М. І. Панов, Є. Б. Пузиревський, М. С. Туркот, В. І. Тютюгін, С. О. Харитонов, М. І. Хавронюк, О. А. Чуваков та інші.

Однак окремого наукового дослідження співучасті у військових злочинах проведено не було, тому це і є **метою** нашої статті.

Очевидно, що співучасть у військових злочинах поєднує в собі проблематику, по суті, трьох інститутів кримінального права – співучасть у злочині, спеціальний суб'єкт злочину, військові злочини.

Слід зазначити, що на відміну від інших груп злочинів, передбачених КК, поняття військового злочину визначене безпосередньо у частині першій ст. 401 КК України. Проте у цій нормі не розкриваються всі ознаки військового злочину, а лише специфічні, які дають змогу відмежувати військові злочини від інших. Проблема існує з поняттям «військові злочини» в контексті його співвідношення із поняттям «воєнні злочини», яке закріплено у ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду. На думку С. М. Мохончука, термін «військові злочини» за змістом відрізняється від терміна «воєнні злочини», що застосовується в міжнародному праві³. Інші вчені наголошують, що поняття «воєнний» і «військовий» не є тотожними у контексті розуміння належності: до війська – військовий, до особливої сфери суспільного життя, пов'язаної із воєнним устроєм суспільства, – воєнний⁴. Ще при прийнятті чинного КК 2001 р. вченими пропонувалось уточнити зміст ч. 1 ст. 401 «Поняття військового злочину», зазначивши в ній усі необхідні ознаки і викласти в наступній редакції: «Військовим злочином визнається винне суспільно небезпечне діяння проти встановленого законодавством України порядку несення або проходження військової служби, вчинене військовослужбовцем або військовозобов'язаним, призваним на навчальні (перевірочні) або спеціальні збори, передбачене і карне за статтями цього розділу»⁵.

У зв'язку із зазначеними вище змінами до ст. 401 КК військовослужбовці, а також призвані на навчальні (чи перевіріні) або спеціальні збори військовозобов'язані можуть виступати виконавцями військового злочину та організаторами, підбурювачами або пособниками.

Співучасть у військових злочинах характеризується об'єктивними і суб'єктивними ознаками, так само як і співучасть в інших злочинах.

Співучасть у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину (ст. 26 КК України). З об'єктивної сторони співучасть передбачає діяльність, особливістю якої є те, що вона складається принаймні з двох осіб, які є суб'єктами злочину. Об'єктивні властивості співучасті полягають у тому, що має місце спільність участі кількох осіб у злочині шляхом об'єднання їх зусиль, спричинення єдиного для всіх співучасників наслідку. Суб'єктивні ознаки співучасті полягають в умисній участі у вчиненні умисного злочину, оскільки йдеться про сумісність умислу в діяльності співучасників при досягненні загального злочинного результату умисного діяння.

Кримінальний закон не містить поняття співучасті у злочинах із спеціальним суб'єктом, тому слід скористатися доктринальним. Ми підтримуємо сформульоване Д. М. Горбачовим визначення поняття «співучасть у злочинах із спеціальним суб'єктом» як умисну спільну участь декількох (двох і більше) фізичних осудних осіб, які досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, у вчиненні такого умисного злочину, виконавцем якого може бути лише спеціальний суб'єкт⁶.

У Великому юридичному словнику зазначено: підлягають відповідальності за статтями про військові злочини (із посиланням на ст. 27 КК) будь-які особи, які є співучасниками (організаторами, підбурювачами, пособниками) у вчиненні цих злочинів⁷. Однак найбільш складним є питання про кваліфікацію діянь, коли об'єктивну сторону злочину виконує і спеціальний, і загальний суб'єкт. У деяких військових злочинах цивільні особи можуть безпосередньо брати участь спільно з військовослужбовцями у вчиненні дій, що утворюють об'єктивну сторону цих злочинів. Це, наприклад, відбувається при порушенні статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості спільно з цивільною особою, спільного вчинення опору з насильством щодо особи, яка виконує обов'язки по військовій службі чи примусу її до порушення цих обов'язків. . Або ж такий приклад: військовослужбовець домовився з особою, яка проживала на території населеного пункту, місці дислокації військової частини викрасти бойові припаси, що перебували на її території. За цією домовленістю вони проникли на склад військової частини, звідки й викрали бойові припаси⁸. Як слід кваліфікувати такі дії? Вирішення проблеми співвиконавства у злочинах із спеціальним суб'єктом осіб, які не мають спеціальних ознак, не отримало у правовій літературі та правозастосуванні однозначного вирішення.

З приводу кваліфікації діянь у таких випадках існує дві протилежні точки зору. Перша з них полягає в тому, що виконавцем злочину має бути особа, наділена спеціальними ознаками, а особа, яка їх не має, може бути лише іншим співучасником (організатором, підбурювачем, пособником), але в жодному разі не виконавцем злочину. М. І. Панов переконує, що «оскільки згідно з ч. 2 ст. 27 КК України, а також відповідних статей Особливої частини КК України виконавцем розглядуваних злочинів можуть бути тільки спеціальні суб'єкти, участь же у вчиненні цих злочинів інших осіб, які не є спеціальними суб'єктами, не перетворює їх на останні, хоча вони фактично виконали певну частину об'єктивної сторони злочину»⁹. За співучасті співвиконавство в таких злочинах неможливе, а дії, що вчиняються особами, які не є спеціальними суб'єктами, слід розглядати як складну форму співучасті у злочині і кваліфікувати їх за відповідними статтями Особливої частини КК України, а також за статтями Загальної частини КК як організаторство, підбурювання, пособництво у вчиненні злочинів із спеціальним суб'єктом¹⁰.

Однак має місце й інша точка зору з приводу кваліфікації таких випадків. Вчені при вчиненні вказаних злочинів допускають співучасть у формі співвиконавства і пропонують кваліфікувати дії всіх осіб, які брали безпосередню участь у вчиненні злочину, лише за відповідною статтею Особливої частини КК, яка встановлює відповідальність за злочин із спеціальним суб'єктом. Тобто особа, яка не має ознак спеціального суб'єкта злочину, може бути визнана як співучасником злочинів зі спеціальним суб'єктом, так і співвиконавцем¹¹.

Саме перша позиція переважає, і вона підтримується вітчизняними вченими. Іншими словами, виконавцями чи співвиконавцями будь-якого злочину, передбаченого ст. ст. 402–435, можуть бути лише військовослужбовці, а іншими співучасниками – й цивільні особи (наприклад, як пособник – у разі підробки документів, які стали підставою незаконного звільнення з військової служби, або як підбурювач – у разі схиляння військовослужбовця до викрадення зброї тощо)¹².

Цивільні особи не можуть бути співвиконавцями військових злочинів. Тому у разі, коли військовослужбовець і цивільна особа спільними зусиллями виконують об'єктивну сторону військового злочину, остання несе відповідальність за вчинення військового злочину як пособник. Тут виникає ще одна проблема, зокрема, чи буде у цьому випадку ставитися у вину особам кваліфікуюча ознака «за попередньою змовою групою осіб».

Переважає думка, згідно з якою група осіб за попередньою змовою – це завжди співвиконавство. Вчені аргументують свою позицію тим, що оскільки на відміну від ч. 1 ст. 28 КК, у якій прямо йдеться про декількох виконавців, у ч. 2 ст. 28 КК вид співучасника конкретно не визначений, то можна зробити висновок, що в ч. 2, як і в ч. 1 ст. 28 КК говорять принаймні про двох виконавців (співвиконавців), оскільки в цих нормах уживається одне й те ж поняття – «група осіб», що за правилами законодавчої техніки повинне мати однаковий зміст¹³. На переконання багатьох вчених і практиків, саме співвиконавство суттєво підвищує суспільну небезпечність злочину. І не є так само небезпечним, як напад двох виконавців, посягання, коли виконавець один, а інша особа колись порадила йому, яким способом здійснити замислене. Однак існує й інший підхід. Аргументами щодо підвищеної суспільної небезпечності розподілу ролей при вчиненні групового злочину та щодо помилковості тлумачення змісту кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» в Особливій частині КК України виключно як співвиконавства є такі: 1) така позиція суттєво перебільшує роль об'єктивних ознак співучасті у злочині та ігнорує соціально-психологічні закономірності спільної злочинної діяльності, зокрема положення щодо необхідного рольового розподілу; 2) таке тлумачення цієї ознаки передбачає змішування різних за змістом понять «спільне вчинення злочину» та «спільне виконання злочину»; 3) для всіх форм співучасті є характерною наявність причинного зв'язку між діями кожного із співучасників (з урахуванням виконуваних ролей) і діянням виконавця, а в матеріальних складах злочинів – і зі спільним злочинним наслідком; 4) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб з розподілом ролей підвищує суспільну небезпечність вчиненого, можливо, навіть більшою мірою, ніж при спільному виконанні злочину за попередньою змовою (особливо за наявності організатора/керівника злочину)¹⁴. Тому дії цивільної особи, яка вчинила діяння, що містить ознаки військового злочину, спільно із військовослужбовцем (як організатор, підбурювач чи пособник), так само кваліфікуються за ознакою за попередньою змовою групою осіб.

Повністю підтримуємо позицію В. М. Чхиквадзе, який, розглядаючи проблему співучасті у радянському військово-кримінальному праві, зазначав, що загальні основи співучасті є однаковими як для загальнокримінального, так і для військово-кримінального права. Одночас військово-кримінальне право вносить у загальне вчення про співучасть ряд суттєвих доповнень¹⁵.

Вище згадувались положення ч. 3 ст. 401 КК України. Проведений аналіз довів, що дане формулювання закону не дає достатньо чіткого розуміння правил кваліфікації дій співучасників у військових злочинах, і для цього варто звертатися до теорії кримінального права і судової практики органів військової юстиції. Вдалим нам видається таке вирішення проблеми, яке б полягало у вдосконаленні (уточненні) цієї норми з одночасним поширенням такого правила, що наразі міститься у ч. 3 ст. 401 КК України, на всі випадки вчинення злочину у співучасті зі спеціальним суб'єктом. Подібним чином вирішена ця проблема Д. М. Горбачовим, який обґрунтовує необхідність нормативного закріплення правила щодо співучасті у злочинах із спеціальним суб'єктом, що підлягало б застосуванню як при кваліфікації службових, так і військових злочинів чи злочинів проти життя, вчинених спільно кількома особами. Ним запропоновано виключити ч. 3 ст. 401 КК і доповнити ст. 29 КК України частиною шостою у такій редакції: «6. Особа, що не має спеціальних ознак суб'єкта злочину, зазначених у відповідній статті Особливої частини цього Кодексу, яка брала участь у вчиненні злочину, передбаченого цією статтею, підлягає кримінальній відповідальності як організатор, підбурювач або пособник за відповідною частиною статті 27 і тією статтею, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем»¹⁶.

Ще однією проблемою співучасті у військових злочинах є кваліфікація так званого посереднього виконання у військових злочинів. Під посереднім виконанням у військовому злочині слід розуміти такі випадки, коли військовослужбовець за службовими мотивами схиляє цивільних осіб до виконання об'єктивної сторони ряду військових злочинів. Наприклад, військовослужбовець з помсти до командира (начальника) за його службу вимогливість схилив своїх знайомих цивільних осіб до насильства над ним.

Вітчизняні науковці у ч. 2 ст. 27 КК України пропонують таку дефініцію поняття «посередній виконавець злочину» – це особа, яка у співучасті з іншим (іншими) суб'єктом (суб'єктами) злочину опосередковано виконала суспільно небезпечне діяння, передбачене статтею (частиною статті) Особливої частини КК України, шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєний умисний злочин¹⁷. Отже, посереднє виконання у військових злочинів може мати місце лише якщо військовослужбовець схиляє до виконання об'єктивної сторони військового злочину особу, яка взагалі не є суб'єктом злочину або з інших підстав не підлягає відповідальності за вчинений умисний військовий злочин. Однак можлива ситуація, коли виконання об'єктивної сторони військового злочину здійснює

особа, яка підлягає відповідальності. Окремі вчені пропонують дії військовослужбовця за даних обставин кваліфікувати як виконавця військового злочину, а цивільних осіб – як пособництво¹⁸. Погоджуємось із першою частиною кваліфікації, однак не можна, на наш погляд, кваліфікувати дії особи, яка безпосередньо застосувала насильство до командира лише як пособництво у військовому злочині. Дії безпосереднього виконавця слід кваліфікувати за аналогією із вище обґрунтованими правилами для співвиконавства у злочинах із спеціальним суб'єктом – також за статтею, яка передбачає відповідальність за фактично вчинений особою злочин, наприклад, за статтями Розділу Особливої частини КК «Злочини проти життя і здоров'я особи».

Розглядаючи дану проблему, слід зазначити, що реально посереднє виконання можливо при здійсненні обмеженого кола військових злочинів, таких, наприклад, як «Опір начальникові і примушування його до порушення службових обов'язків» (ст. 404), погроза або насильство щодо начальника (ст. 405), порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406), розкрадання, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410), умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411). При вчиненні такого військового злочину, як ухилення від військової служби, посереднє виконання неможливо, а при мародерстві такий варіант заподіяння шкоди надто складно реалізувати.

Отже, в процесі дослідження нами отримано такі висновки. Співучасть у злочині та співучасть у військовому злочині мають загальні основи. Особливістю співучасті у військовому злочині є обов'язкова наявність спеціального суб'єкта злочину – військовослужбовця. Виконавцями чи співвиконавцями будь-якого злочину, передбаченого ст. ст. 402–435, можуть бути лише військовослужбовці, а цивільні особи, які спільно з військовослужбовцями беруть участь у спільному вчиненні злочину, є іншими співучасниками – організаторами, підбурювачами, пособниками. Посереднє виконання у військовому злочині можливе не у всіх цих злочинах.

¹ Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посіб. / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : Ваіте, 2014. – С. 860.

² [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

³ Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі : моногр. / С. М. Мохончук. – Х. : Право, 2013. – С. 286.

⁴ Кримінально-правові та кримінологічні основи забезпечення воєнної безпеки України: наук.-практ. посіб. / М. С. Туркот, П. П. Богуцький, С. І. Дячук та ін. – К. : Вид. дім «АртЕк», Національна академія прокуратури України, 2014. – С. 7.

⁵ Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. О. Бугаєв. – Одеса, 2002. – С. 5.

⁶ Горбачов Д. М. Співучасть у злочинах із спеціальним суб'єктом (на прикладі злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Горбачов Дмитро Миколайович. – К., 2014. – С. 8.

⁷ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2012. – С. 119.

⁸ Харко Д. М. Виконавець злочину: кримінально-правова характеристика та відповідальність : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Дмитро Михайлович Харко. – Луцьк, 2014. – С. 52.

⁹ Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства / М. І. Панов – К. : Ін Юре, 2010. – С. 504.

¹⁰ Кримінальне право України : Загальна частина: підруч. / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і доп. – Х. : Право, 2015. – С. 251–252.

¹¹ Алексеева Л. Кваліфікація преступлений, совершенных в соучастии / Л. Алексеева // Советская юстиция. – 1969. – № 20. – С. 20–21; Иванов Н. Соучастие со специальным субъектом / Н. Иванов // Российская юстиция. – 2001. – № 3. – С. 51.

¹² Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посіб. / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : Ваіте, 2014. – С. 860.

¹³ Михайленко Д. Г. Підстави кримінальної відповідальності за хабарництво (давання та одержання хабара) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Дмитро Григорович Михайленко. – Одеса, 2009. – С. 160.

¹⁴ Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність : моногр. / О. О. Кваша ; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – Луганськ : РВВЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – С. 556.

¹⁵ Чхиквадзе В. М. Советское военно-уголовное право / В. М. Чхиквадзе. – М. : Госюриздат, 1948. – С. 213.

¹⁶ Горбачов Д. М. Вказана праця. – С. 11, 190.

¹⁷ Харко Д. М. Вказана праця. – С. 10.

¹⁸ Ахметшин Х. М. Кваліфікація воинских преступлений / Х. М. Ахметшин. – М., 1977. – С. 20.

Резюме

Кваша Р. С. Окремі проблеми співучасті у військових злочинах.

У статті розглянуто актуальну проблему співучасті у військових злочинах. Співучасть у військових злочинах поєднує в собі проблематику трьох інститутів кримінального права – співучасті у злочині, спеціальний суб'єкт злочину, військові злочини. Співучасть у злочині та співучасть у військовому злочині мають загальні основи. Особливістю співучасті у військовому злочині є обов'язкова наявність спеціального суб'єкта злочину – військовослужбовця. Виконавцями чи співвиконавцями будь-якого злочину, передбаченого ст. ст. 402–435, можуть бути лише військовослужбовці. Цивільні особи, які спільно з військо-

вослужбовцями беруть участь у вчиненні військового злочину, визнаються іншими співучасниками – організаторами, підбурювачами, пособниками. Посереднє виконання військового злочину можливе не у всіх цих злочинах.

Ключові слова: співучасть у злочині, військовий злочин, спеціальний суб'єкт злочину, військовослужбовець, цивільна особа.

Резюме

Кваша Р. С. Отдельные проблемы соучастия в военных преступлениях.

В статье рассмотрена актуальная проблема соучастия в военных преступлениях. Соучастие в военных преступлениях сочетает в себе проблематику трех институтов уголовного права – соучастие в преступлении, специальный субъект преступления, военные преступления. Соучастие в преступлении и соучастие в военном преступлении имеют общие начала. Особенностью соучастия в военном преступлении является обязательное наличие специального субъекта преступления – военнослужащего. Исполнителями или соисполнителями любого преступления, предусмотренного ст. ст. 402–435, могут быть только военнослужащие. Гражданские лица, которые совместно с военнослужащими участвуют в совершении военного преступления, признаются другими соучастниками – организаторами, подстрекателями, пособниками. Опосредованное исполнение воинского преступления возможно не во всех этих преступлениях.

Ключевые слова: соучастие в преступлении, военное преступление, специальный субъект преступления, военнослужащий, гражданское лицо.

Summary

Kvasha R. Certain problems of complicity in war crimes.

In the article the actual problem of complicity in war crimes. Complicity in war crimes combines the perspective of three institutes of criminal law – complicity in the crime, the special subject of crime, war crimes. Complicity in the crime and complicity in war crime have common origin. Feature of complicity in war crimes is obligatory presence of a special subject of a crime – a soldier. Performers or subcontractors of any offense under Articles 402-435, can only be military. Civilians, who together with soldiers involved in the commission of a war crime, recognized by the other partners – the organizers, instigators and accomplices. Indirect execution of a military crime is not possible in all these crimes.

Key words: complicity in the crime, a war crime, a special subject of crime, soldier, civilian.

УДК 347.4

В. В. НАКОНЕЧНИЙ

Володимир Володимирович Наконечний, студент III курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОМПЕНСАЦІЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ. ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Основою сучасної світобудови стали принципи і цінності, які можна виразити словами «права і свободи людини», «повага до її честі і гідності», «життя людини як найвища цінність».

І це не порожні слова, це не декларації, які не мають свого реального виразу. Ратифікуючи міжнародні угоди (Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та ін.), приймаючи прогресивні закони («новий» Цивільний кодекс України, Закон України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» та ін.), започатковуючи реформи, Україна щодня підтверджує, що підхід до прав і свобод людини, закріплений в Конституції України (ст. 3 Конституції України) є послідовним, остаточним і незворотнім.

Проте закріпити права і свободи людини навіть в акті найвищої юридичної сили – це лише половина справи. Потрібно забезпечити кожній людині можливість вільно і без перешкод реалізувати свої права в законних межах, а у випадку їх порушення – надати кожному надійні механізми захисту порушених прав.

Одним із надзвичайно важливих елементів такого механізму став інститут компенсації моральної шкоди. Цей спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав вперше з'явився в українському законодавстві у 1993 р., коли чинний на той час Цивільний кодекс було доповнено статтею 440-1¹. У зв'язку з цим інститут компенсації моральної шкоди можна вважати «молодим», адже він розроблявся фактично з нуля і не мав під собою міцного ґрунту правової традиції попередніх років (законодавством СРСР право на компенсацію моральної шкоди не було передбачено).

Сьогодні правовий інститут компенсації моральної шкоди закріплений нормами Конституції України, Цивільного кодексу України, нормами більш вузького галузевого законодавства. При цьому законодавство